

Pesnik na FF

Boris A. Novak

Imam močne razloge za hvaležnost Univerzi in tej fakulteti. Omogočila mi je intenzivno raziskovanje literarne zgodovine in teorije, verzologije in prevodoslovja. Glede na radikalno razvrednotenje, ki ga je umetnost doživela v naši družbi, pa moram priznati, da svojega najbolj ambicioznega dela, epa *Vrata nepovrata*, ne bi mogel izpeljati brez varnosti profesorske plače, saj bi sicer kratko malo umrl od lakote.

Sem dvoživka, pesnik in profesor. Med vami, pravimi, pravcatimi, profesionalnimi profesorji in profesoricami sem Marsovec, padalec z nekega drugega sveta.

V nasprotju z razširjenim predsodkom, da se znanost in umetnost medsebojno izključujeta, pa sam nisem nikoli čutil protislovja med tema dvema toriščema svojega delovanja. Raziskovanje mi je pomagalo, da sem v slovenščino prelil mnoge pesniške oblike, kakor so se razvile v različnih jezikih in tradicijah v tisočletjih zgodovine svetovne književnosti in ki sem jih predstavil v pesmaricah pesniških oblik *Oblike sveta* (1991), *Oblike srca* (1997) in *Oblike duha* (2016), kjer je zbranih 220 form in postopkov, komentiranih *ad usum Delphini*, za mladino: vsako obliko opremim s komunikativnim in po možnosti humornim komentarjem ter jo predstavim z lastno pesmijo ali ciklom. Gre torej za »*uporabno znanost*«. In obratno: prepričan sem, da najboljše, kar vem povedati na predavanjih in seminarjih, izvira iz moje lastne pesniške izkušnje.

Zato ni naključje, da je ljubljanska Univerza postala tudi ena osrednjih tem epa *Vrata nepovrata*. Pojavlja se vseh treh knjigah epa: v *Zemljevidih domotožja* (2014), ki so en sam ogromen atlas mojega nostalgичnega spomina na različne kraje, od morij in rek prek mest in ulic do hiš, gledališč, bolnišnic in šol. Druga knjiga, *Čas očetov* (2015), je najbolj epska med vsemi tremi, vendar tudi tu pripoved ni linearna, temveč v spiralah upesnjuje zgodovino – oz. točneje: zgodBovino – od 19. stoletja do današnjih dni, v tem kontekstu pa častno vlogo odigra tudi Univerza v Ljubljani s Filozofsko fakulteto na čelu. Tretja knjiga, *Bivališča duš* (2017), je najbolj nenavadna, najbolj poetična in metafizična, nemara celo religiozna med tremi knjigami *Vrat nepovrata*: pri morskem potovanju na Sever se izkaže, da ladja v podpalubju tovari vso peklensko zgodBovino od mitoloških začetkov do današnje apokalipse ter vse duše, tudi duše meni bližnjih, tako neskončno blizkih in tako neskončnih daljnih mrtvih; v nadstropjih nad palubo pa sem zgradil prostore spomina, kjer najdeta vidno mesto tudi UL in FF. *Alma mater* v vsakršnem smislu tega izraza.

Ljubljansko Univerzo najprej upesnujem v prvem zgodovinskem obdobju, ko se je imenovala Univerza kralja Aleksandra. Simbolno najbolj posvečen kraj študentske in uporniške Ljubljane je balkon Univerze. Gôvori s tega balkona so korenito posegali v slovensko zgodovino. Da so bili protestni govori s tega balkona možni v obdobjih nedemokracičnih režimov in da jih v času deklarirane demokracije današnja Univerza v Ljubljani prepoveduje, je svojevrsten in mučen paradoks: le kaj nam ta paradoks govori o značaju naše družbe in Univerze, ki letos praznuje stoletnico?

Z balkona Univerze je v tridesetih letih prejšnjega stoletja pogosto govoril tudi moj oče Ante Novak, takrat študent pedagogike, nemščine in filozofije na FF, svetovnonazorsko pa levičar ... oziroma, naj izrečem to dandanašnji proskribirano besedo: komunist, še točneje: *prakomunist*. Zaradi intenzivnih »izvenštudijskih dejavnosti«, s katerimi je dosegel svojevrsten rekord, da je bil kar triindvajsetkrat obsojen na zaporno kazen (tudi zaradi govorov z balkona Univerze), njegove ocene niso bile najbolj briljantne. K sreči je imel razumevajoče profesorje, npr. filozofa Franceta Vebra, ki mu je »šenkalo« ocene. V 27. spevu *Časa očetov*, ki je naslovljen *Čas kritičnega uma*, se 3. pesem glasi:

... In ko je Ante stopil na balkon Univerze,
je pod seboj zagledal ne le množice študentov,
ampak tudi policijski kordon. Zveneče verze

Župančičev meh,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh

Žebljarske, Marxov *Manifest* in pet fragmentov
iz tajnih dokumentov o preprečevanju
študija judovskim študentom, je kričal s tempom

izkušenega retorja. Nato je ob krikih in topotanju
škornjev zagledal hud prizor: iz Židovske in Wolfove
so se nenadoma pojavili žandarji v stanju

popolne bojne pripravljenosti, da je glasove
študentov prevpil nem blesk puškinih kopit in bajonetov –
od uršulink pa konjenica v napadu – Ante je zarjovel

skoz megafon: *Umik v smer Ljubljance!*, in klin študentov
je brž prebil kordon pri Filharmoniji. Ko je Ante
pritekel iz poslopja Univerze, ga je pet agentov

zgrabilo in pritisnilo ob zid, z obrazom na plakate.
Tedaj se je iz gruče vzel orjak, ki je težke ude
štempljal po bučah policajev in jih brcal med kante

za smeti, potegnil Anteja za sabo: *Drži se, fantek!*,
ter mu utiral pot skoz *palice palicajev*,
ki so bile nemočne zoper vse te bicepse in pude.

Šele ko sta pritekla do Ljubljane, ga je Ante
prepoznal: bil je Bojan Stupica, režiser in inženir.
– *Saj si tak kot Martin Krpan*, ga je Ante občudoval.

– *Ti pa tak kot moja kobilica*, ga je Stupica objel.
In sta zavila v *Kolovrat*, na žgance z zeljem in pir ...

Ante Novak je med drugim organiziral demonstracije zoper diskriminacijo slovenščine na slovenski Univerzi, kar žal ponovno postaja aktualen problem. Solidarnostne manifestacije je v Beogradu in drugih mestih organiziral legendarni Ivo Lola Ribar.

Kazni, ki so čakale študente zaradi njihove družbene kritike, pa so bile dramatično, nevarno daleč od romantike njihovih idealov in protestnih akcij. Ko je zaradi govora z balkona Univerze, v katerem je vzkliknil »*Smrt krvavemu režimu!*«, pričakoval kazen v zloglasni kaznilnici Sremska Mitrovica, se je zgodil nepričakovan preobrat (*Čas očetov*, 30. spev: *Čas kazni*, 1):

Dolgoletni *robijaši* v Sremski Mitrovici
so zbirali človeško kožo, lastno kožo,
ki je odpadala po mučenjih. V sokrvici

se je luščila z gnojnih ran, zvita v rožo
mrtvega tkiva. Kaznjenci so jo sušili
v knjigah, kakor listje v herbarijih, v ubožno

hiralnico spomina spravljena jesen telesa. Sili
režima so se tihoma upirali z olupki brazgotin.
Ko se je kože, plast za plastjo, nabralo za petnajst kil,

so jo previdno spokali v kovček. Posušeni spomin
vseh bolečin je skrivoma odpotoval do Ljubljane,
do odvetniške pisarne dr. Vavpetiča. Ta gizdalin

je bruhal, ko je odprl pošiljko ...

Ko je Ante

leta 1934 stal pred Sodiščem za zaščito države,
ker je z balkona Univerze kričal *Smrt krvavemu režimu!*,

se je zagovarjal, da ni protestiral proti režimu države,
ampak proti režimu v kaznilnici Sremska Mitrovica.
Pričakoval je hudo kazen ... Pred začetkom obravnave

mu je odvetnik Vavpetič dejal: *Tokrat bo pravica
na vaši strani, ne bojte se!* Odvetnikova miza
se je šibila pod težo črnega kovčka ...

Obsodba je bila čudno mila,

samo pogojna. Sodnik se je bal, da bi odvetnik
pred nabito dvorano uporabil najhujše orožje –
da bi odprl črn kovček, poln človeške kože ...

Kaznilnica v Sremski Mitrovici je v zgodovini zapisana kot »rdeča univerza«. Tam je diplomiral tudi moj oče; med drugim je prejel odlično oceno na izpitu iz preklinjanja, ki je bil za preživetje zapornikov življenjsko pomemben (*Zemljevidi domotožja*, 29. spev: *Zapori*, 2):

Ko sta obsojenca Ante in Ljuban, oba drobna,
v cunjastih, predolгих hlačah in *opankih*,
kot *cuvaksa* stopila v *samičku zgradu*, je hudoba

pandurjev prekipela. Ljuban s svojim tankim
obrazom ostarelega otroka je bil prva žrtev:
ker je pozabil sneti kapo v pozdrav, ga je orjaški

paznik tako udaril s šopom ključev, da je kot mrtev
obležal na betonu; iz očesa se mu je ulila kri.
Anteju se je obrnil želodec; na stežaj odprte

oči je zapičil v obraz pandurja. *Hoćeš i ti?*
so pazniku zavrela jetra, da je grozeče dvignil rôko.
Tedaj je Ante segel po zaupni lekciji,

ki mu jo je dal starejši brat, oficir. Z globoko
togatnim glasom je na pamet zdrdral rešilno
formulo, ki je niti sam ni razumel čisto dobro:

Jebo te konj kroz dlakavu dasku u trulu sisu materinu! ...

Nastala je tišina, tako gosta, da bi jo lahko rezal.
Pandur je zrl vanj, negibno, nejeverno, s silno

pestjo, obešeno v zraku: *Kaži to još jednom!* Peza
udarca, ki se bo spustil, je bolj in bolj naraščala.
Ponovi! Anteu se je uprlo – zakričal je na ves glas:

Jebo te konj kroz dlakavu dasku u trulu sisu materinu! ...

Pandurju se je obraz razlezel v širok smehljaj
in pest se je razprla v nerodno dlan, s katero

je Antea trepljal po premrem licu: *Ovako nešto lepo
još nikad nisem čuo!* Poklical je kolege: *Pero,
Mile, Sloba, dođite ovamo, da čujete ovo čudo!*

To nije psovka, to je pesma! Kakve li miline!
Znaš li ih još? Ante se je zlagal: *Jasna stvar!* ... Pandur
mu je zašepetal: *Slušaj, ako te neko pipne,*

ti samo meni kaži, tebi neće pasti dlaka sa glave!
In podrejenim je ukazal: *Mile, daj malome ćebe,
Pero, daj mu vruću čorbu, da se ne smrzne u ovoj zimi!*

Baš bi bilo šteta, da nam propadne ovakav talenat! ...
Zato je bil Ante eden redkih *robijašev*,
ki v Sremski Mitrovici ni bil nikoli tepen ...

Ljuban je komaj preživel. Udarec pandurja
mu je za vselej poškodoval oko. Mesece samice
je zdržal le tako, da si je bobnal melodije

jazzovskih skladb. Po vojni je zbiral kopice
plošč. Ko me je nekoč povabil domov poslušat
trobento Milesa Davisa, se je – občutljiva duša –

spomnil usodnega udarca iz Sremske Mitrovice,
nakar se je začel režati v ritmu Milesove trobente:
Veš, kako se je tvoj oče rešil tepeža? Jebenti,

*to je bilo genialno! Zabrusil je pazniku:
Jebo te konj kroz dlakavu dasku u trulu sisu materinu! ...*
In sva se s stricem Ljubanom oba režala.

In režal se je, s svojo trobento, Miles Davis.
Jebo te konj! ...

Jebo te Miles Davis! ...

Največja napaka, kar sem jih kdaj zagrešil kot pisatelj, je, da si nisem zapisal originalne kletvice svojega očeta (pravzaprav strica, letalskega majorja Jerka Novaka), ki je štela nič manj kot 85 besed.

Poleg uradne univerze in fakultet so imeli študentje Aleksandrove univerze tudi svojo lastno, neformalno univerzo in skrivne fakultete, ki so uradovale ob različnih gostilniških omizjih. Ena takih »fakultet« je imela sedež tudi v lokalu Triglav na Wolfovi ulici, v neposredni bližini sedeža ljubljanske Univerze. Ta spomin si deliva s kolegom Mladenom Dolarjem, ker tu nastopa tudi njegov oče Jaro (*Zemljevidi domotožja*, 27. spev: *Redakcije*, 1):

Dobivali so se blizu Univerze, v lokalu Triglav,
in igrali biljard. Zasedba se je menjavala, inventar
pa je bil štab Invencije, ognjeni Zmaj Četveroglav:

mladi Ante, mladi Škrlak, mladi Kos in mladi Dolar.
V dimu, tako gostem, da bi ga lahko rezal,
so se iskriale cigarete in ideje in oči, žar

prijateljstva teh čistih, kritičnih duhov. Zaveza
pripadnosti jih je gnala iz akcije v akcijo
in premo sorazmerno so mojstrili še biljardno tehniko:

Glas za pravico žensk do študija na univerzah,
je rekel Ante in udaril prvo kroglo,
ki je zadela drugo, druga tretjo in tretja četrto –

Glas zoper izključitev judovskih studentov, pribežnikov iz Poljske,
je vzkliknil Škrlak in frnil drugo kroglo,
ki je zadela tretjo, tretja četrto in četrta prvo –

Za solidarnost z delavci in zoper revščino,
je zatrobental Kos in ustrelil tretjo kroglo,
ki je zadela prvo, prva četrto in četrta drugo –

Za drugačno šolo in pravico do proste vesti,
je pribil Dolar in izstrelil topovsko četrto kroglo,
ki je zadela drugo, druga prvo in prva tretjo –

in vse so zletele v luknjo materino ...

Ti telečji intelektualci

so bili najbolj briljantni, če je kakšna deklica
občudovala njihov ogenj: takrat so ti osvajalci

src petelinje kikirikali. Tako je vzklikla klica
ženialne ideje, da bi ustanovili revijo,
mesečnik, ki bi ga imenovali *Nova mladina*.

Spesnili so goreč uvodnik, v katerem so stihijo
sedanjosti in znake zgodovinske usodnosti
presegli z vero v pravičnost in družbeno harmonijo:

Mi, nova mladina,
čutimo razklanost in neurejenost sveta, ki v njem živimo,
je Ante z občutkom intoniral biljardno igro –

Čutimo negotovost svoje prihodnosti,
hočemo pravice, enakopravnosti in svobodnega duha,
je kup zahtev po mizi umetelno razpršil Škrlak –

Hočemo kritizirati metode novodobnih odrešiteljev sveta,
hočemo svoje besede, da bi proučevali preteklost, sedanjost in prihodnost,
je Kos iz mrtvega kota dosegel poln zadetek –

Z vso resnostjo, ki jo čas terja od nas, hočemo prevzeti odgovornost
za usodo človeštva ter uresničiti svoja hotenja in svoje želje,
je Dolar zabil patetični, predzadnji, zmagoviti šus –

To bodi smoter mesečnika Nova mladina,
je Ante dokončal partijo z nepremagljivim udarcem
v krasno luknjo materino,

napoved novega poglavja v zgodovini te biljardne mize! –
na neznanski biljardni mizi zgodovine
pa je obstala le ta črna, brezdanja, kozmična luknja materina ...

In tako so Ante Novak, Jaro Dolar, Albert Kos in Vladimir Škrlak ustanovili revijo *Nova mladina*, a se je njihova humanistična in družbenokritična avantura končala s prvo številko, ki je bila obenem tudi zadnja in edina, ker jo je Komunistična partija Slovenije v svojem dogmatizmu grobo zadušila. To poglavje revijalne zgodovine na Slovenskem sodi v kontekst t. i. »spopada na levici« v tridesetih letih prejšnjega stoletja.

Detonacije bomb in goreče vasi so Anteja l. 1942 v roški ofenzivi spomnile na trke biljardnih krogel. Šlo je za najhujšo preizkušnjo v vsej zgodovini slovenskega odporiškega gibanja, ko je 90.000 italijanskih vojakov dveh divizij in pol pod poveljstvom generala Robottija obkolilo 700 partizanov. V nasprotju s strahopetnim poveljem Glavnega štaba, naj se vsakdo reši, kakor se ve in zna, je bil Ante Novak edini komandant, ki se je boril in z borci Prvega bataljona Kočevskega odreda prebil obroč. To je storil s *taktiko biljardne krogle*, kakor jo je imenoval: borci so tekli skozi gozd in streljali, kadarkoli pa so naleteli na večjo koncentracijo Italijanov, so se odbili v drugo smer, dokler niso našli luknje v obroču. Rešili so jedro slovenske partizanske vojske, Glavni štab, predsedstvo Osvobodilne fronte in Centralni komite Komunistične partije, politiki pa so se Anteu zahvalili tako, da so ga zaradi insubordinacije obsodili na smrt. Aleš Bebler mu je svetoval, naj se skrrije; ko se je čez dva meseca spet prikazal, so ga degradirali v navadnega borca, kar se mu je večkrat zgodilo. A kakorkoli že: spomin na biljard iz študentskih let je v roški ofenzivi sprožil rešilni načrt.

Podobna, čeprav neprimerno manj dramatična, vsaj po posledicah, je bila izkušnja naše generacije štirideset let pozneje. Naša neformalna univerza je bil Šumi, majhen bufet nasproti ljubljanske Drame, ki ga žal že zdavnaj ni več, zbirališče bohemov in hipijev, legendarni epicenter umetniške in intelektualne avantgarde ter študentske revolucije od šestdesetih do osemdesetih let prejšnjega stoletja. Tam smo se vsak dan zbirali tudi Milan Kleč, Jure Perovšek, Igor Likar in jaz, jedro študentske eksperimentalne pesniške skupine *Nomenklatura*, kjer so sodelovali tudi Vladimir Memon, Vladimir Kovačič, Andrej Rozman - Roza, Brina Švigelj (poznejša Mérat in Svit) ter mnogi drugi. Z entuziazmom, z dragoceno pomočjo nekaj let starejših avantgardistov Aleksandra Zorna, Milana Jesiha, Milana Dekleve, Tomaža Pengova, Maruše Krese, Marka Slodnjaka, Andreja Medveda in drugih smo ob nenehnih konfliktih z oblastjo izdali štiri številke literarne priloge tednika Mladina *Mlada pota*, preden je Predsedstvo Zveze socialistične mladine Slovenije politično odstavilo naše uredništvo. Tu je oda Šumiju (*Zemljevidi domotožja*, 22. spev: *Lokali*, 3):

Šumi

je kraj, kjer smo – dobesedno – prestali mladost. Bufet,
ki je zanikal vse zakone fizike:
na pičlih trideset kvadratov poltemè

je domišljija stisnila zunanji svet.
Bila je črna luknja, kozmični magnet:
vanj je vsak dan, opoldne in zvečer,

izginilo sto fantov in deklet,
da bi tam našli najlepši nemir.
Zunaj je zehala zobata stvarnost:

sive obleke in Resnica brez ostankov.
Tu notri pa smo jahali na šanku,
ki ga je Jesih imenoval *konj*.

Za nas, mlade pesnike – sadjevec zastonj!
Na zguljeni tapeti sled: *Chubby was here*.
Na skretu: *Dok je bilo Tita, bilo je i šita*.

Zunaj pa stvarnost, vsèga lačna, vsèga sita ...
Že zdavnaj so zaprta vrata te skrivnosti.
Ko danes nosim stvarnost mimo Šumija,

sem težak tristo kil. Čez prag odsotnosti
ne morem več tja noter, k sencam iz mladosti ...

V skladu z naravo velikih epov starejših obdobij – *Gilgameša*, homerske epike in Dantejeve *Komedije* – so *Vrata nepovrata* sestop v zagrobni svet, kjer se pogovarjam z ljubimi dušami mrtvih. Med njimi zavzema posebno mesto Dušan Pirjevec – Ahac, profesor primerjalne književnosti, ki je globoko zaznamoval našo generacijo in tudi mene osebno. V *Času najgloblje zime*, 42. spevu *Časa*

očeto, spremljam kalvarijo skupine partizanov v zgodnji zimi l. 1941, po napadu na italijansko postojanko pri Ložu. Šlo je za prvo veliko akcijo slovenskega odporiškega gibanja, ki sta jo kot komandanta vodila oficir kraljeve vojske Ljubo Šercer in »španski borec« Stane Semič - Daki, ki sta edina imela izkušnje z orožjem, kot politična komisarja pa Ahac in Ante. Po nadvse uspešni akciji je že oktobra zapadel največji sneg 20. stoletja, v spopadih z italijanskimi alpinci pa je življenje izgubila večina izmed 59 partizanov Krimskega polbataljona – izkušnja, ki je doživljenjsko travmatizirala tudi poznejšega profesorja primerjalne književnosti na FF, dr. Dušana Pirjevca:

... Ahac se bo do konca svojih dni spraševal,
kaj se je pravzaprav zgodilo v tisti hiši,
kamor so se zatekli po napadu na Lož. Zaspal

je, kakor vsi, na smrt izčrpani, v edini niši,
ki jih je ščitila pred padanjem neba. Sneg
je sipal dolge dni. Ukazoval je nogi: *Piši,*

a je stopinjo sneg takoj izbrisal. *Al' beg
ni Bog, ki vodi vekomaj v ne-bó
kar je, kar b'lo je in kar bo, je v strmi breg*

izkljuval verze in jih slednjič doumel, nebo
ne pozna milosti, nebo, ki siplje točo krogel,
nebo, nebo

*in neskončna, brezmejna ravan,
pijano oko*

žari in iskri

*in vpija ta svet prostran,
okrogel,*

da se nenehoma vrté v krog, začaran ris,
in se jim zdi, da jih bo rešil tisti daljni ogel

obzorja, tako blizu in neskončno daleč, švist
rafala je v snegu skoraj zadušen, skozi dobrove
jih zasledujejo alpinci na smučeh, rešilni *mrak hiti* ...

*le še tam iz daljave
v te proste širjave
brezmejno prost nekdo beži,*

ni več študent, ni več književnik, zdaj je komisar,
odgovoren za svoje borce, a kako naj jih reši,
če pa še sam ne ve, kje so in kam gredo, kot dar

usode sprejmejo pogled na prazno hišo, to vizijo
sred gozda, Mikličevo vilo, brž prižgejo peč
in slečejo premočene obleke, da se posušijo,

toplota greje zmrzle ude, in še preden grejo leč
v postelje, zaspijo po vseh kotih, na stoli, na tleh,
naslednja stvar, ki se je spomni, je žareči meč

luči, zapičen v telo noči, rafal, ki strga sluh, s streh
zgrmi plaz krogel, šipe žvenketajo, topotajo
koraki, kriki v temi, zagradi škornje, puško, plašč, v očeh

spomina vrata, senca, temna gmota, ki ustrelj vanjo,
– *Fantje, za mano!* –, skoči z balkona

v sneg

in beg,

in ko doseže gozd,

je sam, in sam bo ostal, sam do konca svojih dni, ko ga imajo

za disidenta, on pa je še zmeraj partizan, muči ga skrivnost,
kaj se je tisto noč zgodilo, riše tloris Mikličeve vile,
da bi razumel svoje gibanje in smrt tovarišev, prostost

razume kot prostost za smrt, predava o smrti akcije,
nihče pa ne ve, da ga preganja drugo jutro, mrtvo telo,
ki nanj v tišini padajo kristali z zasnežene akacije,

ob truplu partizana leži v snegu rdeče jabolko,
zanj je bil odgovoren, za tega mladeniča,
ki mu je iz žepa v trenutku smrti padlo jabolko,

in čuti krivdo, ker je ostal živ, njegove razlage niča
študentje obožujejo, nihče pa ne spozna,
da prof. dr. Dušan Pirjevec, ta prerok nihilizma, priča

o čudežni lepoti biti vseh stvari in živega sveta,
in da si bolj od vsega želi, da bi tisti mladi partizan vstal
in iz neskončno belega, mrzlega snega pobral

rdeče jabolko

in ga razdelil na dvoje ...

Dobrih štirideset let po profesorjevi smrti še zmeraj hodim k njemu na
govorilne ure (*Zemljevidi domotožja*, 21. spev: *Šole*, pesem 4):

Profesor Pirjevec,

spet prihajam k Vam na govorilno uro,
kot predavnimi leti. Tudi sam sem zdaj profesor,
na isti fakulteti, na istem oddelku. Burjo

dvajsetega stoletja ste plačali z lastnim telesom:
Vi, ki ste bili videti tako mogočni, sloki,
žilavi, da je ženske vleklo k Vam, ki ste z očesom,

navajenim ukazovanja, umirili avditorij
v hipu, ste omagali prehitro, da še zmeraj
ne sprejemem, ne doumem tega dejstva. *Memento mori*,

ste sklenili zadnje predavanje, ko se je mrak večera
po prstih tihotapil med študente, ki smo poslušali
s pozornostjo osvajanja duha. Da se je mera

naporov dopolnila, nismo vedeli. V šali
ste rekli, naj Vam seminarskih nalog in diplom
ne nosimo na kliniko, ker se boste kmalu preselili

na nov, dokončen naslov ...

Ponosno ste nosili svoj prelom
s sistemom, ki ste se borili zanj, znamenja zapora
in zlobne govornice o zločinih ... K nam na dom

ste prišli, da bi obeležili obletnico upora
zoper okupatorje, s soborcem iz prvih spopadov,
mojim očetom. *Partizan ostane partizan. Da bi moral,*

da bi tako rad napisal partizansko balado,
ste rekli. Tega takrat nisem razumel. *Kam me vleče,*
ste me vprašali, *bom pesnik ali teoretik?* Kako rad,

profesor, bi Vam odgovoril: pesnik. Da ni večje sreče
zame, kot orkestrirati glasove. Da je pesem
najvišje ... a sem molčal. Knjiga pesmi da izreče

več kot izjave, sem si mislil. Da Vam prinesem
prvenec, ko izide – – – ob izidu pa Vas ni bilo
več, da bi Vam ga dal, profesor ...

Kako visoko je nebo

ste komentirali Tolstoja, *za ranjeno oko!*
Ležeč na tleh Andrej spozna vso ničnost akcije;
medtem ko mu odteka kri, začuti čudež, da vse JE ...

Profesor,

vse, kar zame je, in vse, kar je bilo in kar bo,
drhti v tem trenutku, ko potrkam na nevidna vrata
Vašega zadnjega naslova. Kot nekoč, kot zmerom

imate govorilno uro ob petkih opoldne. Dvanajsta
že bije. Odprem vrata in se znajdem nad prepodom.
Iz kabineta buta nič, praznina let, hitrejših kot trenutek.

Dober dan, profesor. Prinašam Vam osnutek
svoje prve in poslednje naloge.

Partizansko balado.

Naslednja pesem, 5. in zadnja v spevu *Šole*, je namenjena mojim študentom:

Vsak torek jim predavam o oblikah,
ritmu in rimah, o pozabljenih zakladih
pesništva. Niti najmanj jih ne mika

ta dolgočasna snov. Ti mladci bi radi
Umetnost brez spomina in vizij. Ah, tlaka
razsvetljevanja glav, utvara Univerze!

Ti mladci hočejo *Vse Zdaj*, ker čas ne čaka ...
Pravzaprav mi ne gre za metre, zloge, verze.
Rad bi jih okužil s klicami Vesele vede ...

Kot pedagog pa jim ne smem povedati,
kako dragó plačujem te besede,
imenovane pesmi. Ne smejo vedeti,

da sem začel pisati, da bi se rešil smrti.
Da je edini razlog za to tiho petje
boleča, strašna, lepa stvar, imenovana

preživetje ...

Na ladji, s katero potujem na Sever v *Bivališčih duš*, upesnim *Vesoljno knjižnico Jorgeja Luisa Borgesa*, kjer srečam tudi pokojnega mentorja svoje doktorske disertacije, profesorja Evalda Korena, eno izmed najbolj romanesknih figur, kar jih je kdaj hodilo po hodnikih naše fakultete (76. spev, pesem 2):

Evald Koren je bil pravzaprav junak romana.
Kot pesnik bom njegov dvometrski format
na silo stlačil skozi ozko špranjo vrat
soneta. Pri njem ni ostala neprebrana

nobena stran naturalističnega tostrana,
in ni ostal neraziskán noben obrat
govorništva, noben glasovni stik, zaklad
tihega zvena pesniškega onstrana.

Ta strogi varuh forme je srž zgodovine
obvaroval za danes, da spomin ne mine.
Ta strogi pedagog mi je velikodušno

odprl široko pot v literarno vedo.
Pokazal, kaj je odgovornost za Besedo.
Zahvaljen, *Doktorvater*, velikan z otroško dušo!

Moj temeljni namen z *Vrati nepovrata* je bil torej vrniti mrtvim dušam dostojanstvo spomina in imena. Ena izmed najtežjih nalog v mojem življenju je bila govor na pogrebu mladostnega prijatelja, soborca iz avantgardistične eksperimentalne skupine *Nomenklatura* in kolega s primerjalne književnosti Vladimirja Memona, ki je umrl za rakom pri starosti – pravzaprav: mladosti – sedemindvajsetih let. Njegov tast, pesnik Kajetan Kovič, me je za to naprosil tik pred pogrebom v Kopru; k sreči sem dan pred tem napisal nekrolog za *Mladino* in sem se še živo spomnil nekaterih ključnih formulacij, ki odmevajo tudi v tej pesmi. *Vrata nepovrata* sem napisal zato, da bi se ponovno srečal in pogovoril z meni tako ljubimi dušami tistih, ki so že odšli; Memona sem srečal na samem vrhu ladje spomina, v pesniškem podstrešju (*Bivališča duš*, 85. spev: *Pesniške duše vrstnice*, 1):

Pesem je bila zanj *brana* in *morilka*.
Jedel jo je in jo požiral, kot bi vedel,
da mu ne bo pustila časa. Niti opilka

dlje mu ni dala, kot je zagrozila. Blede,
svinčeno sive stvarnosti se je otresal
s svetlo strastjo vsegà, kar je počel. Obsedle

so ga besede, globlje od pomena: iz telesa
so drle in *drsele v kristal*, in Memon
je slutil, da mu slednja približuje hip slovesa ...

Spoznala sva se februarja leta sedemdeset: temno
bohinjsko jezero je lesketalo mir, lep okvir
za srečanje urednikov gimnazijskih glasil. *Mi gremo*

z besedo na vse ali nič, pesem je upor, nemir
in krik, je kritika vsèga obstojeèega, je na glas
oznanjal *credo* koprskega glasila *Maestral*. V osir

je dregnil, v pozicije Moči, ki jo je tisti čas
izvajala nad nami Zveza socialistične mladine.
Večina zbranih je molčala, jaz sem ga podprl. Plaz

tišine je zagrnil najine besede, in zagrinja te spomine.
Še dolgo sva v tisto nepredirno noč šepetala
besede *um, brezum, upor, umetnost ... Za maline*

in magično ime Tomaža Šalamuna sem takrat
slišal prvič. In prvič sem srečal, ah, olajšanje, nekoga,
ki je bil natanko tak kot jaz, le da še bolj. Stokrat

bolj je bil radoveden in vseveden, kajti vloga
tega mladeniča v kozmosu je bila vse razumeti
in se vsemu upreti, pljuniti na klišeje sloga

in ubesediti kot magma vroč utrip zavesti ... Že poleti
istega leta sva prijatelja šotorila na obalah
pri Pulju, plavala, jedla le enkrat na dan, ves *prekleti*

denar pa porabila za cigarete in vstopnice festivala
jugoslovanskega filma. Po projekcijah v areni
sva se pomešala med filmarje, kjer je trepetala

postava Nede Arnerić, igralka najinih let, v plamenih
večernih zvezd. Zadeta od njene čutnosti in kozarca vina
na prazen želodec, sva se opotekala v kamp. Naslednji

dan mi je Vladimir razložil slednji kader včerajšnjega filma,
pri tem pa pokadil najmanj tri škatlice cigaret ...
Imel je čutne ustnice; iz rjavih oči je žarela silna

in sanjska energija, poduhovljen in globok magnet ...
Podoba najinega puljskega šotora bo za venomer
pred dežjem pozabe varovala dušo Vladimirja Memona ...

Njegov odprti grob je bil na glavo obrnjen šotor.
Ko sem tam stal, ob mladi vdovi Nini, in me je tast,
pesnik Kajetan Kovič, prosil za poslovilni govor,

je name padel šotor zemlje in neba, in podrast
cipres je stegovala kremplje korenin v zmedo
travnatih šopov, sveč, prgišč prsti in vrtnic, v večno rast

Niča ...

Šele trideset let pozneje razumem besedo
mladostnega prijatelja. Sam sem lepotičil zven pomena
in pomen zvena, Memon pa je stopil scela v sredo

vsegà, kar je,

vsegà, kar je sam bil,

v srce plamena

lastnega, na smrt živega telesa, kjer se je zabliskala *lepota*,

neizmerno

skromna in potrpežljiva, enaka

kamnu

ali vstopu dotika

v dotik, v bitje;

lepota, ki ne rodi dneva,

ki ne ustavi smrti;

lepota, ki je več,

ki je del, morda najmanjši,

najskritejši, vsega.

Družinski genom je zahteval, da tudi sam od mladih nog dalje rad protestiram. Na demonstracijah sem prvič govoril, ko sem bil star šestnajst let, v drugem letniku (Šubičeve) gimnazije. Šlo je za demonstracije proti vietnamski vojni v Študentskem naselju 15. maja 1970, ki so se do večera, ko smo se prebili do Titove ceste v središču Ljubljane, spremenile v notranjepolitične proteste. V 3. pesmi *Šol*, 21. speva *Zemljevidov domotožja*, opisujem študentsko zasedbo Filozofske fakultete spomladi l. 1971 in nekaj let starejše kolege, ki so bili takrat že študentje, in ne le študentje, ampak kar »trdo politično jedro« študentskega gibanja; neskončno sem jih občudoval in se od njih veliko naučil.

Nikoli ni bilo take pomladi

kot leta enainsedemdeset.

Na pusti modernistični fasadi

je troje nezaslišanih besed
sprožilo smeh in dvignjen srednji prst
in gnev in gibanje in ognjemet:

Kamion ni bonbon! Ognjeni krst
smo doživeli nekaj norih dni pozneje,
ko smo zagledali kordon, ves čvrst

in mrzel: takrat smo prišli do lastne meje ...
Pred tem pa eksplozija časa, srh, zasedba
Filozofske fakultete, duh lip, ki veje

prostost, pogum, dotlej neznan, študentka
s smejočo se lepoto, *jazz band*, brkati Dekleva
dirigira hrup sto enega instrumenta

domišljije, ki šprica, lije, seva,
dolgolasi Jesih predava o *Dolini totalke*,
režimo se, nihče ne šteje dni ... vse do dneva

preboja, ko smo iz betonske barake
faksa odšli na cesto in zasedli mesto,
skrivaj sem razmnožil šmiraste letake

z matrico na prastarem ciklostilu, skozi gosto
mrežo teles in sloganov sem dolgo iskal
prijatelj, trdo jedro gibanja, prostor

se je že zibal in lebdel in piskal,
ko sem jih našel, so bili v prvi vrsti,
Jaša s pestjo v zraku pa Mladen in Branko,

Tomaž in Jure in Marko, prijeli smo se za roke,
kot da še zmeraj hodimo v vrtec,
prizor nas je spremenil v prestrašene otroke,

kordon miličnikov v neprebojnih jopičih,
s čeladami in ščiti, pištolami in palicami,
tedaj sem se spomnil in vzkliknil

Policaaj je palicaaj!,

a sem ga komaj slišal, nismo mogli več nazaj,
samo naprej, kričali smo, da prekričimo strah,
Naprej! naprej! naprej! ...

in se usedli pred parlament ...

Spomnim se vonja po cvetočih lipah
in toplem asfaltu in toplih dekletih, vonja hipa,
ko sem bil mladenič, tako kot vsi,

ko sem bil pesnik, tako kot vsi, ko sem bil upornik,
tako kot vsi, in bil zaljubljen, tako kot vsi,
in korakal naprej, tako kot le nekateri,

tisti, ki se po štiridesetih letih srečamo v večerih
pred filofaksom, po predavanjih novim študentom,
ki parlament obmetavajo z granitnimi kockami ...

V *Pesniških dušah vrstnicah*, 85. spevu *Bivališč duš*, opremim zgoraj omenjena imena tudi s priimki. Hvaležen sem jim, da so me tako prijazno sprejeli medse in mi na ta način omogočili eno izmed ključnih izkušenj mojega življenja. Pesem opisuje »ilegalni« sestanek te »trockistične« skupine na sedežu študentskega glasila *Tribuna* v ljubljanski Kazini:

– *Dobrodošel, sin moj*, me je pozdravil Jezus, v katerem
sem prepoznal Jureta Detelo, ko sem tiste usodne
sobote oktobra sedemdeset ob štirih popoldne

le zbral korajžo in potrkal na odprta vrata
redakcije *Tribune* v drugem nadstropju *Kazine*.
Tam so bili vsi že zbrani – izbrana, divja jata

študentov, s kljuni, nabrušenimi zoper rjo zgodovine.
Vse sem poznal: bili so maturantje Šubičke,
ko sem jaz – izgubljen in plah pod tonami sivine –

prvič strmel v geometrično pravilne line
Plečnikove pošastno depresivne mojstrovine,
v prvem letniku samote svoje nove domovine ...

Zdaj sem strmel v dolgolase, dolgobrade tipe
v zlizanih kavbojkah, strganih jopičih in leninskih čepicah,
ki so si zvijali cigarete in vlekli pipe,

da gost in težek dim še zdaj obdaja moj spomin,
ganjen od prepoznave kraja, časa in imen:

Jaša Zlobec, ki je krilil z rokámi, da smo *klin*

permanentne svetovne revolucije sredi slemen
podedovane apatije subalpskih dolin;

Mladen Dolar, ki mu je v očeh gorel strm plamen

lucidnega spopada s sfingo zgodovine in
mi je mentorsko dal v branje gosto podčrtane knjige
Louisa Althusserja, kjer sem – začetnik v francoščini –

razumel komaj kaj, le to, da moram strgati verige ...
– česa? gospostva Kapitala? psevdokomunizma
naših uradniških hierarhij? – vsekakor pa dvigniti sredinec

na demonstracijah, je tiho rekala Dolarjeva karizma;

Marko Uršič, ki je bil takrat takisto prijazen,
kot je danes, petinštirideset let pozneje, ko se tedanjega trockizma

spominjava z nasmehom, med pogovori, kako narazen
leze renesančna sinteza sonc in senc, lepega in mislečega;
avant-pisatelj Branko Gradišnik, karseda glasen

tiger besednih iger, ozvočen s smehom jezičnega
upornika, že takrat raziskujočega strategijo
in taktiko naracije, prekucije in zajebancije – *tega*

novinca – je pokazal name – *pa pozdravljam, stotnijo*
poetov v svetovni revoluciji je obogatil
s priredbo hita beograjske Kornijevske grupe **Trla baba lan,**

ki se pri njem glasi **Trla ZK lan, da ji mine dan,**
o čemer je celica **ZK** *na Šubičevi gimnaziji*
včeraj razpravljala šest ur, **trla lan, da ji mine dan;**

Tomaž Wraber, ki je – kot britev – rezal zadnji, o raciji,
ki da jo z vse šibkejšimi očmi preroško jasno vidi,
in nam je pel levite o nujno potrebni konspiraciji,

in je imel preroško prav, saj smo bili priče aretaciji
že drugo jutro. Izkazalo se je, da je maršal **Je. Bo. Tito**
presneto živ in žilav. In je – kot ob *vsaki* vizitaciji

Ljubljane – ljudska milica *za vsak primer* za dva dni,
brez sodnega náloga, spravila za zapahe celo
vrsto sumljivih elementov, vse lokalne prostitutke

in Jezusa – pacifističnega pesnika Jureta Detelo ...

Med zasedbo FF l. 1971 mi je ob pogledu na policaje in njihove grozeče
palice (gumijevke, pendreke) prišla na misel tudi krilatica *Policaj je palicaj*, ki sem
jo dvanajst let pozneje uporabil kot refren protestne pesmi za potrebe predstave
Romeo in Julija (Slovensko mladinsko gledališče, režija Ljubiša Ristić, 1983),
pozneje pa jo je za predstavo, namenjeno otrokom, *Vlak na domišljijo* (Drama
SNG Ljubljana, 1984), uglasbil Gojmir Lešnjak - Gojc, ki jo je posnel s skupino
Srp in izdal na istoimenski kaseti.

moram držat red sveta
in sanjarit poln željá
službi zbežat se ne da
uniforma nima dna

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

jaz pa nisem takšen zmaj
pravi plavi palicaj
jaz mam rajši mesec maj
in izlet v cvetni gaj

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

jaz sovražim palico
in še bolj tiralico
rajši grem na malico
sunit kavno šalico

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

zmeraj sem bil slab učenc
zdaj sem fasal še suspenz
ker sem vozil brez vseh bremz
službeni mercedes benz

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

kam naj zdaj se revež dam
bit organ je vse kar znam
pijem ker sem strašno sam
peče me globoki sram

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

čutim da prostost ni raj
tek sem zgubil in smehljaj
slep sem za pomladni gaj
pendrek si želim nazaj

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

le kako naj iz srca
zruvam zakon brez mejá
družbi zbežat se ne da
uniforma nima dna

policaj je palicaj
policaj je palicaj
le zakaj zakaj zakaj

V prvem letniku študija sem spomladi 1973 med drugim napisal tudi naslednje pesmi:

MARJETIČNE MEDITACIJE

ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me
ljubi me
ne ljubi me

jebi ga

BLABLA

bla

blabla

blablabla

blablablabla

blablablablabla

blablablablablabla

blablablablablablabla

blablablablablablablabla

blablablablablablablablabla

blablablablablablablablablabla

jaz sem en bla

blabla

ZAKOMPLEKSANA PESEM

imam kompleks

imam kompleks pred kompleksi

imam kompleks pred kompleksnimi kompleksi

imam kompleks kompleksov

imam kompleks kompleksov pred kompleksi

imam kompleks kompleksov pred kompleksnimi kompleksi

mater sem zakompleksan

Te tri pesmi so iz moje prve pesniške zbirke, ki je imela različne naslove, *Kroglice pregelk* (v čast Piki Nogavički), *Zgodnje blodnje* in *Blabla*; pod slednjim naslovom je del teh zajebantskih pesmi izšel v knjigi, namenjeni otrokom, pri založbi DZS l. 1995. Na moje veliko presenečenje se je namreč izkazalo, da so otroci uživali v mojih avantgardističnih besednih igrach.

Pravi začetek moje poezije pa so *Definicije*, ki sem jih začel pisal v letih 1973–1975. Ta preprosta in jedrnata forma se mi je utrnila med izpitnim obdobjem septembra 1973, ko sem študiral za izpit iz logike pri profesorju Franetu Jermanu na Oddelku za filozofijo. Gre za pesniški postopek, kjer s skrajno jedrnatostjo izraza, metaforami in humorjem pesniško formuliram bistvo različnih pojavov. Zaradi nenaklonjene založniške situacije v »svinčenih sedemdesetih letih« prejšnjega stoletja nisem mogel objaviti *Definicij* in drugih dveh pesniških zbirk. *Definicije* so izšle šele štirideset let pozneje, l. 2013, pri Založbi Goga, ki je edina premogla pogum tudi za mojo največjo pesniško norost, epos *Vrata nepovrata*, 44.000 verzov na 2300 straneh v treh knjigah. Najbrž sem avtor najkrajših in najdaljše pesmi v zgodovini slovenske poezije. *Definicije* so moja pesniška abeceda; ta postopek pogosto uporabljam tudi v epskih *Vratih nepovrata*.

◇

Plima
je lunina
rima.

◇

Zarja je
brodolom noči
na čereh jutra.

◇

Nevihta je
nogometna tekma oblakov
na nebesnem stadionu.

Pesem je soba
v hotelu besed
A kategorije
z razgledom na domišljijo,
kopalnico za metafore
in dvojno posteljo
za moške in ženske rime.

Maslo
je rjuha
od kruha.

NAJLEPŠA POŠTA

Poljub je
ljubezensko pismo
v kuverti ustnic.

Najlepše ga je izročiti
ustno.

Spomenik je
spomin,
ki se je tako dolgo hladil,
dokler ni okamnel.

Odmev je zvok,
ki hoče premagati
svojo smrt.

◇

Dotik
je pastir
kože.

Sklepna definicija v tej zbirki je bila zame pomembna tudi poetološko:

Pesnik
je vrtnar
tišine.

Definicije so bile tudi besedno ogrodje intermedialne predstave *Spati v barvi*, ki jo je študentska eksperimentalna gledališka skupina *Nomenklatura* uprizorila v Mali Drami l. 1975. Na odru jih je interpretirala igralka Olga Kacjan.

Nekatere definicije so vsebovale tudi politična sporočila:

GRAFITI

Grafita iz socialističnih časov

◇

Otroštvo je,
ko imaš v srcu
več prostora
za Karla Maya
kot za Karla Marxa.

◇

Smrt
je edina
privatna lastnina,
ki je niti
komunizem
ne bo mogel
ukiniti.

Grafiti za vse čase

Komolci
ne poznajo
demokracije.

Zadrga je
zadrega
hlač.

Danes
je včeraj
od jutri.

Biti
pločnik,
živeti
od poljubov
podplatov.

Dež,
izbriši
me!

Šele grafit
pokaže
vso praznino
zidu!

Sredi sedemdesetih let sem napisal tudi rimbaudovsko zbirko pesmi v prozi *Satje*. Te moje zgodnje pesniške blodnje je 35 let pozneje objavila ljuba Založba Goga. Tu je značilno besedilo:

PIJAN PESNIK V RIŽEVEM NARASTKU

Vroča muzika pasatov, terase z razgledom na podvodne pašnike.
Dežujejo kepe soli.

Pijan pesnik v riževem narastku: iz njegovih odprtih žil kapljajo nageljni; njegove rime regljajo kot strojnice in prenašajo naglašene gore iz doline v dolino.

Nad glavo neba brni zvezdna napeljava.

Sapa gnezdi v hruški; kjer se sladkor združuje z obliko, sok krvavi po raztrgani obleki sadu.

Barka, presekana s helebardo bliska, paluba, majhna kot žalost: jambori salutirajo obzorju, jadro je obrisalo burji smrkav nos. Dim piše daljavi, razdalja briše njegovo pisavo.

Korec barv iz pipe luči.

Plašč ciprese, zleknjen prod, labodi v lavorju. Obala ima mokro zadnjico.

Skozi potopljeni dvorec plavajo kosi stilnega pohištva; rakovice delajo družbo raztopljenim portretom, vodni konjički plešejo sarabando. Gumbi gob, okostja sip, morska zvezda zmeden kažipot.

Iz gobca vulkana bruhajo vrela jabolka.

Pod preprogo mahu pòd žive skale; pod želvo nosilko luknja, v kateri so se zaredile alabastrne žabe in nekatere redke židane besede.

Postelja v stelji, plot polti. Ko so razvozlani že vsi prsti in obrnjeni vsi žepi telesa, se stene pogledov opažijo s koprenami, petelinjimi grebeni, soneti in drugimi zemljevidi ljubezni.

Grlica vejina ogrlica.

Ženska, olupljena z objemi: upehane vzmeti gibov, nit spanca na trepalnicah, jantarne pikapolonice pod nohti.

Srebrne kite žarkov, noč prepisana iz bajke; na ploščadi mesečine lampijoni mežikajo letečim sencam. Piš nevidnih jat, vrtinci vrto, nasadi ur v dihanju časa.

Pletene rastline se z oblakov vračajo v jutro.

Zame je bila od nekdaj bistvena orkestracija besed, poetika, da naj *zven pomeni in pomen zveni*. To geslo sem formuliral ob prvencu *Stihožitje* (DZS, 1977), ki je pa v resnici moja četrta pesniška zbirka; kot rečeno, prve tri zaradi skoraj popolne paralize založništva v sedemdesetih letih niso mogle iziti – objavil sem jih šele veliko pozneje.

Beseda *jaz* se v *Stihožitju* pojavi le dvakrat, pa še to le v povezavi s tretjo osebo ednine. Takrat sem verjel, da je vsa poezija skrita v jeziku, sebe pa sem doživljal kot svečenika, medij, katerega naloga je, da pesem izkoplje in izlušči iz rudnika jezika. Tudi samo besedo *pesem* sem takrat slišal kot *pesen*, s poudarkom na *snu*. Moram priznati, da nikoli pozneje nisem več zmožel tako prefinjenega zvena, take rahlosti in nežnosti jezika, kot sem jih bil sposoben doseči v študentskih časih. Z leti – si laskam – sem postal boljši in globlji pesnik, a tistega posebnega, intimnega odnosa z jezikom nisem več znal obnoviti. Tu je nekaj *stihožitij*. Poetološko težo je imel zame motto zbirke:

Vsako bitje ima svoj molk.

Tišina je le ena sama.

Na sledi raziskovanja razmerja med zvokom in glasom, glasbo in poezijo, ki sva ga opravila s skladateljem Borom Turelom, mojim dragim mladostnim prijateljem, in ki je pozneje preraslo v gledališke eksperimente skupine *Nomenklatura*, sem takrat razlikoval med *molkom* in *tišino*. Molk je pripadal besedi kot njeno obzorje in notranja resnica, tišina pa je bila obzorje in notranja resnica glasbe. To poetološko razlago sem formuliral v *Manifestu tišine*, ki ga je skupina *Nomenklatura* uprizorila v eksperimentalnem gledališču *Pekarna* l. 1986. Nato sem nekoč prebral to dvostišje v osmrtnici za gimnazijcem iz Kopra, ki je storil samomor, kar me je pretreslo ... in takrat sem tudi lastno pesem doživel čisto

drugače – da je ta nesrečni mladenič zagrinjal svojo bolečino v molk in da je nato stopil v skrajno tišino. Naj iz te zbirke preberem nekaj ključnih *pesni*. Najprej *pesen* z naslovno besedo *stihožitje*:

Plamen slači svečo in luč oblači sobo,
kjer ogledala odsevajo drugo drugo
in drhteča očesa ognja bežijo iz
negibnosti stekla v stekleno neskončnost.

Iz odprte kletke časa se usiplje glas sinice,
ki odmeva med sencami senc
in mre na meji sluha in neslišnega;
a v kotu kitaro tre lastna tišina.

V zrcalnih hodnikih valovi žena,
nežna kot sneg in živa kot melodija;
ko se njena polt hoče dopolniti v dotiku,
poljubi le svojo podobo, hladno in daljno.

In nič se ne zgodi med trepalnicami in trenutki;
in nič se zgodi: en ne se preseli v molk.
Tako se tihožitje spremeni v stihožitje,
žena v željo in želja v žejo jezika.

Naslednja *pesen* je poetološka in nima pike na koncu:

Pesem ni svet: čisti svit je,
rojstvo jezika in jezik rojstva v molkmaternici,
le slutnja selivka z obzorja v zor.

Pesem ni svetloba: volja do svetlobe je,
ne luč, ampak v senci skriti ključ luči.
Pesem ni žena: nema želja je, jedro objema besed.

Pesem ni glasba: le goli glas je, snežeč
s sinjega neba sluha v iz ničā vznikli hip,
spomin pomena na svoje zvočno otroštvo.

Pesem ni ogledalo: čarobno zrcalo je.
Pesem ni pismo: ne piše je jaz, ampak jezik,
in ne tebi, ampak vsemu v sebi, o nenaslovljeni lov.

In pesem ni pesem: pomen polja je, polje spomina
in spomin polti: pesem je, ko ni: pesek: o seme
neizrekljivega, brez pike kljioče v papirni njivi ničā

Simbolistično dediščino zazrtosti v kozmos pa razkriva naslednja *pesen*:

In svet in svetloba: in sonce in sence, in oblaki in oblike,
in morje in obzorje, in luna ne le polna, ampak popolna:
in polje dlan daljave in veter roka zraka in ptica prosto srce prostora:

in pot in potnik in potovanje na konec korakov, v korenino neskončnega kroga:
glas, in vendar molk vsega, molk, in vendar molitev vsemu:
prazno zrcalo čarobno: in v venčni čaši čutov brsteče čudenje:

in dotik tika nedotakljivo in sluh sluti neslišno in vid nevidno:
o skrivno tkanje skrivnosti tkiva: o rojstna smrt: o tajni jezik tajni:
vsemirje, ta vse, ta mir in ta je, neizrekljiva rima rim, vserimje! ...

Novotvorbo *vserimje* sem pozneje prevedel v angleščino kot *uni-verse*, ta dolgi verz pa prepesnil takole (*The Master of Insomnia: Selected Poems*, Dalkey Archive Press, ZDA, ZK, Irska, 2012):

universe, a unison of unheard star chimes,
universe, an unspeakable rhyme of rhymes,

uni-verse ...

Univerzum je nenavadno blizu *Univerzi*, ki je univerzum duha, v obeh pojmi pa se oglašata tudi etimološki koren besede *verz*.

Pesnik Kajetan Kovič je kot urednik sprejel *Stihožitje* v program Državne založbe Slovenije, kar je bila zame najvišja možna pohvala. Zbirka je izšla l. 1977, nekaj mesecev preden sem diplomiral na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo fakultete, kjer zdaj poučujem na istem oddelku. Moje prve štiri pesniške zbirke, med katerimi je tedaj izšla le četrta, *Stihožitje*, kot moj uradni pesniški »prvenec«, ostajajo v mojem spominu nerazdružno povezane z leti študija na Filozofski fakulteti, vsakršnega uporništva ter pesniškega in intelektualnega iskanja in raziskovanja.

Štirideset let po začetku študija in vstopu v literaturo z avantgardističnimi eksperimenti me je zagatna družbena klima prisilila, da ponovno napišem nekaj priložnostnih, družbenokritičnih, satiričnih besedil. Gre za protestne songe, ki so nastajali ob zasedbi FF l. 2011, ko sem podprl študente, in v vstajniškem gibanju v letih 2012-2013. Priredil sem tudi pesem Janeza Bitenca *Naša četica koraka*, ki sem jo napisal zoper dr. Žigo Turka, ministra za izobraževanje, znanost, kulturo itd. v Janševi vladi, ki je ukinila Ministrstvo za kulturo:

Naša četica koraka
strumno in veselo,
drug za drugim v ravni vrsti
mi gremò na delo,
drug za drugim v ravni vrsti
nimamo za jelo.

Turčku bomo pomagali
Ministrstvo zgraditi,
da bi mogel kup denarcev
Univerzi skriti, (varianti: znanosti / pred vzgojo skriti)
da bi mogel honorarcev
se lepó znebiti.

Žiga žaga, poje žaga,
rom, pom, pom kladivo,
mi pa vsi najboljše volje
delamo marljivo,
mi pa vsi najboljše volje
fušamo na sivo.

Naša četica koraka
strumno in veselo,
drug za drugim v ravni vrsti
mi gremò na delo,
drug za drugim v pravni krsti
čakamo razpelo.

V isti kontekst sodi tudi satirično besedilo *Janez, izgini danes!*, ki sem ga napisal kot koračnico na melodijo iz filma *Most na reki Kwai*:

Janez,
nekoč si bil junak,
Janez,
zdaj si le gluha silak,
Janez,
kaj delaš danes,
kaj siliš revne in bolne v strah?

Janez,
nekoč si bil adut,
Janez,
zdaj si tako nadut,
Janez,
kaj delaš danes,
kaj siliš stare in mlade v obup?

Janez, nekoč smo zate korakali
in za prostost prihodnjih dni.
prihodnost, ki je nad nas prišla,
je raj bogatih brez srca – a ...

Janez,
nekoč si bil naš car,
Janez,
zdaj si le krut slepar,
Janez,
izgini danes,
ti kliče ljudstvo, vrhovni vladar!

Prepričan sem, da zgodovino intimno doživljamo predvsem na način zgodb, podedovanih in izkušenih na lastni koži. Samega sebe sem definiral kot zgodBovinarja, pesnika, ki upesnjuje zgodovino skozi zgodbe. Komu jih pripovedujem? Mlajšim generacijam seveda. Kot pedagog se trudim, da bi z izročilom *vesele vede*, kot so v času trubadurjev imenovali poezijo, navdušil svoje študent-k-e. Za vas, mlade kolegice in kolegi, sem napisal tudi cikel *Ars poetica*, ki sem ga najprej objavil v zbirki *Obredi slovesa* (2005), nato pa vključil v ep *Vrata nepovrata* kot enega sklepnih akordov (*Bivališča duš*, spev 88).

Hvalnica jecljanju

*(repati sonet,
ve povedati profesot v meni)*

Priznam: težko pišem. Le jecljam.
Jaz, pesnik, mojster klasičnih oblik,
profesor verza. Bilo bi me sram,
če bi študentje vedeli. A dotik

peresa in papirja me paralizira.
Nerodno raste pesem iz tišine.
Kot da je ob popolnosti beline
drget črk le napaka. Sled nemira.

Vsak verz se moram šele naučiti
pisati. Kot da se učim hoditi.
In ko se naučim, ko dokončam

to pesem, je to znanje le dim. Slepota.
Pri novi pesmi ne pomaga. Spet sem sam.
Spet se učim hoditi. Spet jecljam.

In ravno to je največja lepota.

Hvalnica čakanju

Ne bodi nepotrpežljiv. Navadi
se čakanja. Kaj je stih? Blesk pomena
na konici hipa, na konici zvena.
Žareči zvok, zaviti v molk. Vadi

prisluškovanje: iz tišine vznika
in vanjo spet ponika tihi stih.
Ta ritem, ki povzema krvotok in dih.
Odmev neizrekljivega dotika.

Osnovno vprašanje je, kako
prenesti molk. Kako zdržati čas
brez pesmi, ne da bi znorel? Oko

zaman strmi v bel papir. Te bo glas
odrešil? Tvegaj. Čakaj. Pesem je brezdanja.
Umetnost pesništva je dar čakanja.

Sklepna, peta pesem speva *Ars poetica* je *Hvalnica nerodnosti*. Prepričan sem, da ne velja le za umetnost, temveč tudi za znanost. Obe izvirata iz čudenja, iz raziskovalne radovednosti. Tudi starogrško besedo *philo-sophia* je mogoče posloveniti kot *rado-vednost*. Tako umetnost kot filozofija in znanost zahtevata od nas, da zmeraj znova prestopamo meje znanega in da varnost uveljavljenih metod zamenjamo s tveganjem novih hipotez in svežih videnj sveta.

Če mojstrsko pišeš z desno roko,
postani levičnik: čačkaj,
do nespoznavnosti čačkaj črke,

ki bodo v gošči svojih drhtečih,
nebogljenih zavojev
odsevale slutnjo svetlobe besed ...

Kot otrok se ponovno uči
risati obris stvari s črkami
in vedi, da bo resnica navzoča v teh črkah,

vse dokler tvoji drhteči prsti
ne bodo čvrsto držali peresa,
vse dokler se bo svet upiral tvoji nerodni roki.

V trenutku,
ko boš postal mojster peresa,
mojster lepopisa, umetnik črk,

bodo črke premagale stvari
in pesem bo lahka, prelahka,
in svet se bo umaknil iz črk.

V tvojem lepopisu, v tvojem mojstrstvu
bodo samo še črke, ne bo ničesar več,
bodo samo še črke, samo še nič ...

Tedaj začni pisati s prsti desne noge!